

4. Доцевич Т. І. Формування психологічної готовності у майбутніх управлінців до соціальної взаємодії у професійній діяльності / Т. І. Доцевич // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – № 4. – С. 176 – 180.

5. Еш С. Методологічні підходи до використання новітніх технологій у процесі вивчення фінансових дисциплін / С. Еш // Вища школа. – 2008. – № 8. – С. 60 – 70.

6. Курмишева Н. Дискусія і диспут як засоби формування професійних умінь / Н. Курмишева // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 26 – 32.

7. Еш С. Методологічні підходи до використання новітніх технологій у процесі вивчення фінансових дисциплін / С. Еш // Вища школа. – 2008. – № 8. – С. 60 – 70.

8. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко]. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 576 с.

УДК 376.352:372

Дегтяренко Т.М.

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка

ПЛАНУВАННЯ ОБСЯГУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті зроблена спроба виявити основні інструменти планування й прогнозування підготовки кадрів для спеціальної освіти в сучасних умовах. Підготовка кадрів відповідно до потреб регіону забезпечить інтенсифікацію, ефективність та якість корекційно-реабілітаційного супроводу розвитку дітей із психофізичними порушеннями.

В статье сделана попытка выявить основные инструменты планирования и прогнозирования подготовки кадров для специального образования в современных условиях. Подготовка кадров соответственно потребностям региона обеспечит интенсификацию, эффективность и качество коррекционно-реабилитационного сопровождения развития детей с психофизическими нарушениями.

In article attempt to reveal the basic tools of planning and forecasting of a professional training for the special education in modern conditions is made. A professional training according to requirements of region will provide an intensification, efficiency and quality of correctional-rehabilitation support of development of children with psychophysical disfunctions.

Постановка проблеми. У світлі глобалізаційних чинників та сучасних реформувань спеціальної освіти, що відбуваються в Україні, першочергового значення набувають відповіді на питання про те, якими методами домогтися світового рівня якості корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями, забезпечити її ефективність та інтенсифікацію.

Розвинені країни завжди починали реформування через підготовку фахівців високого ґатунку. В європейських країнах і США 95-98% педагогів, які працюють у системі спеціальної освіти, закінчують відповідні навчальні заклади [3, 8]. Водночас, вивчення питання забезпеченості кадрами системи спеціальної

освіти у країнах пострадянського простору, показало засвідчило, що і досьгодні не досягнутий баланс між рівнем розвитку й диференціацією системи спеціальної освіти та підготовкою педагогічних кадрів. На сучасному етапі розвитку корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями проблема забезпечення кваліфікованими кадрами спеціальної освіти є актуальною.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема підготовки фахівців-дефектологів в Україні висвітлена у працях В.І. Бондаря, І.Г. Єременка, В.В. Засенка, Н.Ф. Засенко, В.В. Золотоверх, І.П. Колісника, А.А. Колупаєвої, М.З Кота, С.П. Миронової, В.М. Синьова, О.М. Таранченко, В.В. Тарасун, К.М. Турчинської, Л.І. Фомічової, А.Г. Шевцова, М.К. Шеремет, М.Д. Ярмаченка та ін. У них була розглянута проблема підготовки кадрів із позицій формування професійної готовності фахівців до зазначеної діяльності, визначались необхідні профілі підготовки фахівців для сучасних закладів. Проте в літературі відсутні праці, в яких був би здійснений підхід до прогнозування та планування обсягів підготовки фахівців за напрямом 6.010105 “Корекційна освіта” відповідно до потреб регіону. Тобто забезпечення кадрами спеціальної освіти можна розглядати як недостатньо керований процес.

Мета статті – визначити основні інструменти прогнозування та планування обсягу підготовки фахівців за напрямом 6.010105 “Корекційна освіта” для забезпечення системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями відповідно до потреб регіону.

Виклад основного матеріалу. Із радянських часів чинна державна система зазнала змін. На зміну планової економіки прийшла ринкова. Отже, повинні розробляться нові та вдосконалюватись попередні підходи до розрахунку чисельності кадрів, які здійснюють корекційно-реабілітаційний супровід розвитку дітей із психофізичними порушеннями.

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 № 266 “Про порядок формування та розміщення державних замовлень на поставку продукції для державних потреб і контролю за їх виконанням” щорічно планується державне замовлення на підготовку кадрів. Як усяка робота, пов’язана із прогнозами, довгострокове планування контингентів для професійної підготовки є “процесом, який більшою мірою повинен бути науково обґрунтованим” [1, 32]. Планування підготовки кадрів для спеціальної освіти в регіоні повинно проводитись із часовим випередженням та

ґрунтуватись на аналізі статистичних даних певного регіону. Як засвідчує практика, під час планування контингенту зарахованих у навчальні заклади необхідно вивчати потреби ринку праці й визначати на перспективу підготовку кадрів згідно із соціальними завданнями. Вихідною точкою під час планування чисельності контингенту, зарахованого у вищій навчальний заклад за напрямом підготовки 6.010105 “Корекційна освіта”, має бути відповідність потребам у кадрах з певною кваліфікацією. Це дасть змогу забезпечити їх подальше працевлаштування. У процесі планування підготовки кадрів і прогнозування їх подальшого працевлаштування необхідний постійний обмін інформацією між тими, хто працює над довгостроковим плануванням розвитку освіти в регіоні, і відповідними вищими навчальними закладами. Це важливо вже на етапі наукового дослідження всього комплексу проблем із забезпечення якості корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями.

Важливим інструментом для визначення тенденцій до розвитку потреби у кваліфікованих кадрах за напрямом підготовки 6.010105 “Корекційна освіта” є вивчення освітньої політики держави, зокрема нормативно-правової бази; вивчення демографічних, а також статистичних даних у галузях освіти й охорони здоров'я.

Закони України та інші нормативно-правові акти регулюють суспільне відношення у сфері корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями. Правова база постійно оновлюється і вдосконалюється, ураховуючи при цьому ратифіковані міжнародні угоди та конвенції. Конституція України (ст. 53) гарантує рівні для всіх права на освіту. Закон України “Про освіту” (1991 р.) передбачає створення та розширення мережі закладів компенсаторного типу. Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.) стала орієнтиром для регіональних програм. У ній визначено шляхи підтримки дітей та молоді з особливостями психічного та (або) фізичного розвитку на сучасному етапі. “Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку” (2008 р.) є підставою для подальшого реформування та вдосконалення існуючої системи. Відповідно до останніх нормативно-правових документів передбачається збільшення обсягу освітніх послуг для дітей із фізичного та (або) розумовими вадами. Планується: 1) збільшення кількості дітей, охоплених спеціальною освітою (наприклад, навчання дітей з помірною розумовою відсталістю); 2) розгалуження мережі спеціальної допомоги за

рахунок навчання дітей з особливими потребами у закладах різної форми власності тощо. Отже, актуалізуються проблеми забезпечення прав дітей із порушеннями у розвитку щодо отримання якісної корекційно-реабілітаційної допомоги та захисту від некомпетентного педагогічного впливу. Згідно вищезазначених нормативних актів можна передбачити перспективи розвитку освітньої галузі та визначити потребу у дефектологічних кадрах, що виникає у зв'язку з розширенням сфери надання освітніх послуг дітям із порушеннями фізичного та (або) розумового розвитку та збільшенням обсягу робіт.

Ми зазначали, що одним з інструментів вивчення тенденцій до розвитку потреби у кваліфікованих кадрах за напрямом підготовки 6.010105 “Корекційна освіта” є вивчення демографічних та статистичних даних. Дослідивши демографічні дані (табл. 1) [8], можна відзначити, що останнім часом відтворення населення набуло стабільності і зменшення за роками не спостерігається (рис. 1). Можна припустити що в умовах кризи кількість народжуваних понизиться до рівня 2001 року, але це значно не вплине на прогнозування обсягу підготовки фахівців.

Таблиця 1

**Загальні показники відтворення населення в Україні та Сумській області
(кількість народжених тис.чол.)**

За роками	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Народжуваність (народилися живими) Україна	376 478	390 688	408 589	427 259	426 086	460 368	472 657
Народжуваність (народилися живими) Сумський регіон	8526	8644	9088	9066	8913	10129	10108

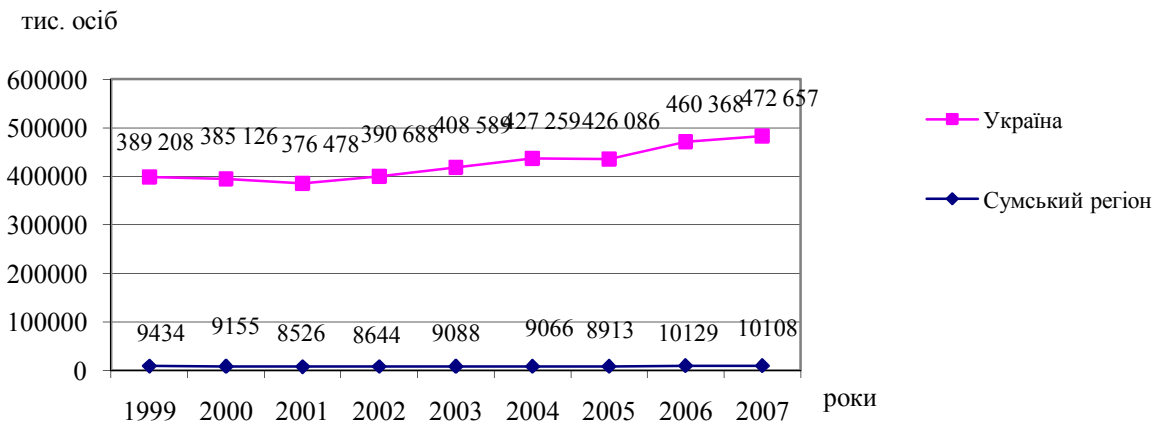

Рис. 1. Динаміка показників відтворення населення в Україні та Сумській області за 1999 – 2007 рр.

Прогнозування обсягу підготовки фахівців за напрямом підготовки 6.010105 “Корекційна освіта” досить точно можна здійснити згідно показників відношення кількості дітей із психофізичними порушеннями (ПФП) до загальної кількості дітей (табл. 2) [5; 6; 7].

За даними Центральної психолого-медико-педагогічної консультації кількість дітей із порушеннями фізичного та (або) розумового розвитку становить у середньому 11,3% від загальної кількості дітей з усіх регіонів країни. У Сумській області – у середньому 9,7% від усіх дітей регіону.

Таблиця 2

Загальні показники відношення кількості дітей із психофізичними порушеннями до загальної кількості дітей в Україні та Сумській області (тис.чол.)

За навчальними роками	Україна			Сумський регіон		
	Усього дітей віком до 18 років	Кількість дітей із ПФП (осіб)	у % від усіх дітей	Усього дітей віком до 18 років	Кількість дітей із ПФП (осіб)	у % від усіх дітей регіону
2004/2005	8907492	1038185	11,66	201106	17928	8,91
2005/2006	8964283	982575	10,96	190602	18324	9,61
2006/2007	9119356	1020439	11,19	183269	19226	10,49
	8997043	1013733	11,3	191659	184927	9,7

Під час планування необхідно також урахувувати що згідно статистичних даних останнім часом значно погіршились показники стану здоров'я дітей. За

останні п'ять років в Україні зросла кількість дітей з особливими освітніми потребами. Це діти із порушеннями зору, слуху, вадами інтелектуального розвитку, зі складними дефектами, дитячим аутизмом, девіантною поведінкою, труднощами у навчанні і спілкуванні. Збільшується кількість дітей, в яких ще в молодших групах дитячого садка проявляються очевидні розлади нервово-психічної сфери. Щорічно на 5 – 6 тис. зростає кількість дітей-інвалідів. Оскільки ці показники є стабільними, то вони можуть застосовуватись як інструмент планування.

Наступним інструментом планування обсягу підготовки фахівців може бути визначення кількості фахівців залежно від форми організації корекційно-реабілітаційної допомоги [7]. Від форм надання допомоги залежатимуть підрахування робочого часу, а від його кількості – чисельність фахівців для забезпечення якісного корекційно-реабілітаційного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

У системі освіти корекційну допомогу діти отримують в спеціальних групах дошкільних навчальних закладів компенсуючого або комбінованого типу; в спеціальних школах (школах-інтернатах) або у спеціальних класах при загальноосвітніх навчальних закладах; індивідуальне навчання – удома або в загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладах; у системі соціального захисту – у дитячих будинках-інтернатах I – IV профілю; застосовуються й інші форми допомоги у навчально-реабілітаційних центрах, логопедичних пунктах, притулках, соціально-реабілітаційних центрах; є діти які перебувають удома (сімейне виховання без корекційного навчання). У своїй доповіді на засіданні Ради з питань освіти інвалідів при Міністерстві освіти і науки та Міністерстві праці та соціальної політики заступник директора департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Я. Корнієнко зазначив, що на сьогодні у загальноосвітніх школах навчається 130389 учнів, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Аналіз статистичних даних щодо форм організації корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями та кількості охоплених нею дітей із вадами психофізичного розвитку засвідчив (табл. 3) [7], що:

- кількість дітей, які перебувають удома без спеціальної допомоги, зменшилася (по Україні з 3246 осіб до 1219, у Сумській області – з 198 осіб до 57);
- кількість учнів у спеціальних класах по Україні зменшилася з 20195 осіб

до 17228, у Сумській області збільшилася із 306 осіб до 331;

- кількість дітей, які здобувають освіту за індивідуальною формою навчання, по Україні збільшилася з 10281 осіб до 12088, у Сумській області зменшилася із 585 осіб до 427); тощо.

Вивчення статистичних даних щодо кількості дітей, охоплених різними формами допомоги, дає змогу визначити потреби у фахівцях, які будуть здійснюватимуть їх корекційний супровід. А.В. Калина, С.П. Калініна та Н.Д. Лук'янченко зазначають, що методика розрахунку чисельності окремих категорій працівників може проводитися на підставі норм з праці (норм часу, нормативів чисельності, норм навантаження, норм часу обслуговування і норм обслуговування) [2, 122 – 123].

Таблиця 3

Динаміка зміни кількості дітей із вадами ПФП щодо отримання корекційно-реабілітаційної допомоги протягом навчального року

Форми організації допомоги		Кількість дітей у 2004 – 2005 н. р.		Кількість дітей у 2005 – 2006 н. р.		Кількість дітей у 2006 – 2007 н. р.	
		Україна	Сумський регіон	Україна	Сумський регіон	Україна	Сумський регіон
I У системі освіти		109188	3469	121304	2574	107865	2956
1.1	У спеціальних групах дошкільних закладів	42568	2096	51538	1476	47630	1644
1.2	У спеціальних класах шкіл-інтернатів та загальноосвітніх навчальних закладів	20195	306	21565	322	17228	331
1.3	Індивідуальна форма навчання	10281	585	12088	486	12697	424
1.4	Інші форми (центри, логопункти, притулки)	36144	482	38497	290	18933	557
II У системі соціального захисту		2266	28	2362	43	1716	25
III Вдома		3246	198	2134	12	1219	57

На підставі даних, наведених у табл. 3, можна зробити прогноз щодо потрібної кількості фахівців залежно від форми надання допомоги, наприклад:

- відповідно до кількості дітей із психофізичними порушеннями, охоплених індивідуальним навчанням, та нормативів часу. Учителі, які здійснюють індивідуальне навчання в початковій ланці мають навантаження 10 год. на тиждень; у середній та старшій ланках, на індивідуальну форму

навчання відводиться 14 – 16 год. на тиждень, які розподіляються між учителями-предметниками;

- кількість педагогів у спеціальних школах розраховується виходячи з чинних нормативів. Розраховується кількість класів і необхідних навчальних годин (з навчальних планів), годин на кожного вчителя й визначається потреба у фахівцях.

Під час планування обсягу підготовки фахівців за напрямом 6.010105 “Корекційна освіта” необхідно також брати до уваги вплив глобалізаційних чинників. Теоретики спеціальної освіти пропонують будувати освітню політику на західних зразках. З упровадженням інклюзивної освіти спеціальні школи мають стати методичними осередками з надання допомоги дітям із психофізичними порушеннями. Цим пояснюється намагання підвищити фаховий рівень педагогів, які працюють у спеціальних закладах, через набуття ними дефектологічної освіти у вищих навчальних закладах.

Потреба системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями у висококваліфікованих кадрах обґрунтовує необхідність прогнозування щодо направлення працівників для здобуття фахової освіти. Керівники спеціальних закладів повинні робити такий прогноз, урахувуючи фаховий рівень й вік працюючих. Аналіз статистичних даних доводить, що станом на 2005/2006 н. р. у Сумській області 24% учителів спеціальних шкіл мали дефектологічну освіту. Ця цифра є усередненим показником. Щодо цього найкраще забезпеченою є Лебединська школа-інтернат – станом на 01.10.05 спеціальну освіту мали 88% учителів школи.

Можна констатувати, що зазначена ситуація щодо забезпечення кадрами не тільки властива Сумській області. В інших областях України ситуація із кадровим забезпеченням системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями є аналогічною. Л.А. Петушкова зазначає що у Київській області у спеціальних загальноосвітніх закладах близько 60% педагогів мають вищу дефектологічну освіту. У загальноосвітніх навчальних закладах, в яких є спеціальні класи, де впроваджується інтегроване навчання дітей із психофізичними порушеннями, учителі-дефектологи відсутні. За даними досліджень, 65% учителів, які є слухачами курсів підвищення кваліфікації, не володіли методами роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, 23% учителів не ознайомлені із спеціальними програмами, не знають психологічних особливостей дітей зазначеної категорії [4]. Практика засвідчує,

що активно впроваджується інтегроване навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку, тому важливою проблемою є відкриття районних та міських психолого-медико-педагогічних консультацій з метою діагностики та раннього виявлення дітей зазначеної категорії, надання вчасної корекційно-розвивальної та консультаційної допомоги, відкриття реабілітаційних центрів та спеціальних служб, які б здійснювали профілактику та готували батьків до роботи з дітьми, які мають особливі освітні проблеми, в домашніх умовах. І знову ж таки актуальною є проблема педагогічних кадрів, які б могли здійснювати цю роботу. У багатьох районах та містах Київської області зазначені спеціалісти відсутні.

Отже, одним із показників для планування обсягу підготовки фахівців із дефектологічною освітою може бути забезпеченість системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з психофізичними порушеннями відповідними кадрами.

Висновки. Усі вищенаведені аргументи можуть бути підставою інструментом для планування підготовки додаткової кількості фахівців за напрямом 6.010105 “Корекційна освіта”. До елементів прогнозування та планування можна віднести збільшення обсягу робіт залежно від форм надання допомоги, часткову заміну працівників без відповідної освіти, відшкодування спеціалістів, які вибули. Проте завершених прогнозів не існує. Зазначені підходи спочатку перевіряються й уточнюються, а при необхідності коректуються на основі тривалого вивчення тенденцій до розвитку корекційно-реабілітаційної допомоги. Натомість доступ до вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем “спеціаліст” зазначеного напрямку підготовки суттєво обмежено ліцензійними квотами. Тому вбачається доцільною наукова дискусія щодо окресленої проблеми для вироблення надалі співпадаючої системи підходів до прогнозування та планування обсягу підготовки фахівців за напрямом 6.010105 “Корекційна освіта” для забезпечення системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із психофізичними порушеннями відповідно до потреб регіону та України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольтер Вернер. Прогнозирование / Вольтер Вернер, Рангу Вяино. – Таллин : ВАЛГУС, 1987. – 72 с.
2. Калина А. В. Менеджмент продуктивности : навч. посіб. / Калина А.В., Калініна С.П., Лук'янченко Н.Д. – К. : МАУП, 2004. – 232 с.
3. Крок за кроком до освітніх вершин: освіта Сумщини 2007 – 2008 роки/ Інформаційно-статистичний збірник. – Суми, 2008. – 96 с.
4. Малофеев Н. Н. Специальное образование в России и за рубежом. / Малофеев Н.Н. – М., 1997. – С. 8.

5. Петушкова Л. А. Проблемы подготовки учителей к работе с детьми, у которых особенные образовательные потребности, в системе последипломного образования / [Электронный ресурс]. Режим доступа:

// <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07plaspo.html>.

6. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України (показники розвитку за підсумками 2004/2005 н. р. / [Гриценюк Л. І., Обухівська А. Г., Панок В. Г., Терніченко А. С., Ткачук І. І., Цушко І. І.] – К. : Ніка-Центр, 2005. – 44 с.

7. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України (показники розвитку за підсумками 2005/2006 н. р.) / [Гриценюк Л.І., Обухівська А.Г., Панок В.Г., Цушко І.І.] – К. : Ніка-Центр, 2006. – 44 с.

8. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України (показники розвитку на початок 2007/2008 н. р.) / [Лунченко Н. В., Луценко Ю. А., Обухівська А. Г., Панок В. Г., Цушко І. І.] – К. : Ніка-Центр, 2008. – 44 с.

9. Україна у цифрах у 2007 році : статистичний збірник / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Державний комітет статистики. – 260 с.

УДК 378.147:78

Т.В. Дорошенко

Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У МУЗИЧНО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтована важливість формування у майбутнього вчителя готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності; проаналізовано актуальні дослідження з цієї проблеми; виявлено існуючі суперечності в теорії і практиці вищої школи щодо підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у музично-творчій діяльності; окреслено шляхи розв'язання цієї проблеми.

В статті обоснована важність формування у майбутнього вчителя готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності; проаналізовані актуальні дослідження по цій проблемі; виявлені існуючі суперечності в теорії і практиці вищої школи, які стосуються підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у музично-творчій діяльності; наведено шляхи розв'язання цієї проблеми.

In the article the importance of formation of future teacher's preparedness for self-realization in musical and creative activity is substantiated, actual researches on this problem are analysed, existing contradictions in the theory and practice of higher school as to future teacher's preparedness for self-realization in musical and creative activity are revealed, ways of this problem solution are determined.

Постановка проблеми. Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства визначається головною тенденцією – ставленням до людини як до найвищої цінності. Саме для початку XXI століття характерне посилення розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого проекту соціального розвитку. Ці зміни в суспільній свідомості, у ставленні суспільства до освітньої сфери спричинили появу нової